

Omer HAMZIĆ

Kratak pregled razvoja gračaničke štamparije od 1958-1998. godine

Uvodne napomene

Između stare propale korparije i moderne gračaničke štamparije prohuvalo je punih 40 godina. Ni malo, ni mnogo za punoljetstvo jedne firme.

Ali 40 godina naštampano "Grinom" više je od punoljetstva.

Osnivanje štamparije u Gračanici označilo je početak moderne gračaničke privrede i simbolično napuštanje dotadašnjeg tradicionalnog zanatsko-esnafskog načina privredivanja.

Bilo, pa prošlo

Gračanica 1958.godine.

Slika tipične bosanske kasabe sa prašnjavim ulicama i blatnjavim mahalskim sokacima. Bez srednje škole, bez pravog vodovoda, bez mnogo toga. Čiro je bio glavna prevozna atrakcija i veza Gračanice sa svijetom.

Dosta nezaposlenih i sirotinje po čaršiji. Mnogi su čekali "pod lipom" da ih neko "uzme u nadnicu", na kopanje, koševinu, berbu... Stalno zaposlenje kod kuće imali su samo sretnici.

U toku 1958.godine u ovoj čaršiji propala su četiri državna preduzeća znakovitih naziva: "Budućnost", "Napredak", "Uzor". Niti su imala budućnost, niti su imala napredak, niti su mogla biti neki uzor...

Pokretanje grafičke djelatnosti u tako nepovoljnom ambijentu...

Veliki izazov za nekoliko ljudi koji su se u to upustili - i uspjeli - najviše zahvaljujući entuzijazmu i "džabnom radu".

Kako se počelo

Počelo se u polupropaljoj zgradi Korparije "Razvitak" koju opštinski oci podigoše nekako iza onog rata kao radionicu za izradu sita i rešeta, a kasnije za izradu korparije - tu u Donjoj Mahali u blizini rječice Drijenče na lokaciji starog greblja nekadašnje Hidajet ili Pekmezne džamije.

"Razvitku" ne bi sudeno da se dalje razvija, plantaže plemenite šibe u Sprečkom polju se osušiše, Korparija

propade. U zapuštenom dvorištu ostala je samo prazna kuća s ružnim rešetkama na prozorima.

Ali jednoga dana, kako priča kaže, s jeseni 1958. godine, prašnjavim putem iz pravca Doboja, pred tu

zgradu stiže teretnjak iz kojeg se užurbano istovariše stare grafičke mašine i ostale prateće drangulije iz, tada čuvene, zagrebačke tvrtke "Singer". Opštinski oci ovoga puta napraviše u Zagrebu dobar pazar, s grat-

Na osnovu člana 4 star 1, 17, 18 i 23 Uredbe o osnivanju preduzeća i radnji (Sl. list FNRJ broj 51/53), člana 1 i 3 Uredbe o zanatskim radnjama i zanatskim preduzećima (Sl. list FNRJ broj 5/54), člana 58 Zakona o narodnim odborima opštine i člana 25 tačke 10 Statuta Opštine Gračаница, Narodni odbor Opštine Gračаница, na odvojenim sjednicama Opštinskog vijeća i Vijeća proizvođača održanim dana 26. septembra 1958. godine, donio je

Р Ј Е Ш Е Њ Е

1. Osniva se Zanatsko preduzeće u izgradnji pod imenom (фирмом) штампарија 7. Април.
2. Сјдиште преузећа је у Грачаници.
3. Предмет пословања Преузећа је: вршење штампарских услога, штампање разних тискарница.

4. Стална средства Преузећа су:
а) Основна средства у износу од динара 2,809.000.
б) Обртна средства у износу од динара 1,000.000.

5. За привременог директора Преузећа до конституисања поставља се Владетин Зденко, с тим да може вршити само радње које су усмјерене на изградњу и стварање улогон Преузећа односно конституисања. Директор има право да располаже средствима која су му стављена на располагање ради извршења припремних радњи у висини одређеној у тачки 4, да осплава уговоре о пројектовању и грађењу, као и да предузима мјере око одобрења пројекта, и врши друге радње које су непоходне за почетак рада Преузећа.

6. Надзор над радом директора у погледу извршења припремних радњи за почетак рада Преузећа вршиће Одјељење за привреду, Народног одбора Општине грачаница које има право да даје директору упутства и наређења у погледу предузимања припремних радњи, те да од њега тражи извјештај о раду, као и утрошку средстава.

7. Плате радника и службеника Преузећа у изградњи одређују се према прописима о платама радника и службеника код државних органа, а директору се одређује плата у износу од 25.000 динара, до конституисања Преузећа.

8. Директор Преузећа је дужан да у року од 15 дана након доношења овог рјешења поднесе Окружном привредном суду у Тузли пријаву ради уписа у регистар привредних организација.

9. О извршењу овог рјешења стараће се Одјељење за привреду и комуналне послове Народног одбора Општине Грачаница.

10. Ово Рјешење ступа на снагу одмах.

НАРОДНИ ОДБОР ОПШТИНЕ ГРАЧАНИЦА
Одз. Тузла
Број: 01- 5471/1
Датум: 26/9-1958 године.-

Претсједник
Народног одбора Општине
Асим Петровић

isom. U tom istom kamionu, s mašinama i opremom dovedoš i vrsnog zagrebačkog grafičara Zdenu Ladešića, koji nije ni znao da ulazi u privrednu istoriju Gračanice. Zdeno Ladešić je prvi pravi priznati

grafičar, uskoro i prvi direktor gračaničke Štamparije, koji nauči i uvede u posao prve gračaničke grafičare i slovoslađače – i supruga mu Danica, takođe grafički radnik. Ime tog Zagrepčanina i danas se ovdje s poštovanjem izgovara

Počelo se sa mašinama koje su već tada bile za muzej: šnel-presa iz 1888, tigl iz 1886. i 1890, viktorija iz 1890, rezači nož iz 1890 itd.

Gračanica prije 40 godina.

Od korparije do šatmparije... Koli-ki je, zapravo, bio taj korak? Od sedam milja, a možda i više, rekli bi neki, pjesnički nadahnuti hroničari. Otpri-like kao pokretanje neke visoko sofisticirane kompjuterske tehnologije danas.

Pioniri gračaničkog štamparstva pekli su zanat na mašinama iz prošlosti i sanjali o nekoj boljoj budućnosti. U njihovim snovima, kažu, bio je današnji "Grin".

Pioniri gračaničkog štamparstva

Trebalo je "našampati" 40 godina.

Neke važne stranice

28.8.1959. – Štamparija "7. april" Gračanica ulazi u integraciju sa sara-jevskim "Zadrugarom". Cilj: preživjeti i lakše prebroditi početne teškoće.

7.9.1964. – Pogon "7. aprila" razdružuje se sa "Zadrugarom" i nas-tavlja samostalno poslovanje pod fir-mom Štamparija "Jedinstvo", utemel-juje proizvodnju, kadrovski se kon-soliduje i utvrđuje jasnije pravce svog razvoja. Počinje se baviti i trgovinom na veliko, a 1968. godine otvara i svoje prvo predstavništvo u Sarajevu.

Početkom 1971. – pogon papirne ambalaže počinje da živi na sadašnjoj lokaciji "Grafopaka".

Tokom 1974. Preduzeće ulazi u sas-tav sarajevskog UPI-a, pod firmom Tvornica papirne ambalaže.

Početak 1979. – razdvaja se pogon štamparije i pogon papirne ambalaže na dva samostalna privredna subjekta (OOUR-a).

1.6.1994. – ponovo se udružuju u novu radnu organizaciju koja će ponijeti ime "Grafopek".

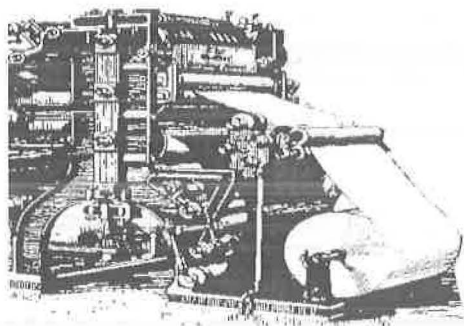
1.1.1991. – definitivni razlaz: Tvornica papirne ambalaže naslijeđuje ime "Grafopek", a Štamparija usvaja naziv "Grin" i počinje ubranu privatizaciju po Markovićevom modelu.

Od 1992. do 1995. godine svi potencijali "Grina" stavljeni su u funkciju odbrane i otpora agresoru. Ali to je neka druga priča.

Tehnološki razvoj i investicije

Sve do početka 70-ih uglavnom se ulagalo u preradu papira, ručnu i mašinsku izradu natron vreća, odnosno tvornicu papirne ambalaže, dok je štamparski pogon tavorio i "krpario" sa mašinama iz prošlosti.

Tek 1975. godine dolazi do izvjesnog preokreta. Nabavljena su tri nova "Hajdelberga" sa pratećom opremom. Uskoro se obnavlja i proizvodnja kartonske ambalaže. Vrijeme tipo-štampe, nažalost, već je pripadalo prošlosti.

Tehnološki priključak sa modernim tokovima grafičke industrije u svijetu, gračanička štamparija konačno hvata 1983. godine – uvođenjem ofset-štampe u svoje pogone.

Najznačajnija investiciona ulaganja u proširenje proizvodnog prostora i dalju modernizaciju proizvodnje u istoriji ove firme izvršena su tokom 1989. i 1990. godine. Izgrađena je nova knjigoveznica, pogon štampe i slovoslagalica (u prizemlju), a tehnološka priprema i administracija na spratu, te kupljene prostorije za predstavništvo u Sarajevu. Sanirani su i ostali prateći objekti, ograda, kapija, kotlovnica, dvije prodavnice, društvena ishrana itd. Izgrađeno je 1210 km² novog proizvodnog i drugog poslovnog prostora, štamparija se uvećala 2 puta, preduzeće je potpuno promijenilo svoj izgled. Skućenost i nedostatak poslovnog prostora nisu više bili limitirajući faktor daljeg razvoja preduzeća.

U tom velikom investicionom zamahu izvršena je nabavka ofsetne dvobojne mašine B1 formata tipa "Roland", ofsetne dvobojne mašine B2 formata istog tipa, te druga savremena oprema s kojom se štamparija "Grin" i danas ravnopravno nosi na tržištu sa vodećim štamparskim kućama u zemlji.

Kadrovi vlastite "proizvodnje"

Uporedo sa tehnološkim napretkom, popravljala se i kvalifikaciona struktura zaposlenih, školovan je vlastiti inženjerski kadar, povećava se broj radnika u proizvodnji.

God.	Br.zap.
1978	113
1980	157
1981	160
1982	157
1983	176
1984	178
1985	188
1986	184
1987	167
1988	169
1989	179
1990	
1991	192

Desetak majstora završava srednju grafičku školu u Osijeku, većina ih nastavlja školovanje na višoj grafičkoj školi u Zagrebu. U međuvremenu, nekoliko odjeljenja grafičara završava zanat u gračaničkom Srednjoškolskom centru. Svi su mahom našli zaposlenje pod krovom ove firme.

Poslije 1980. godine sve komandne poluge Preduzeća postepeno preuzimaju kadrovi "vlastite proizvodnje" ponikli i izrasli u ovim halama, naučili posao, usavršili se i školovali za ovo preduzeće. Stoga nije ni čudo što ga doživljavaju kao svoju kuću, istinski bez foliranja. Zato su mu i ostali vjerni kad je bilo "stani pani".

Proizvodnju "Grina" danas "nose" 4 inženjera i 30 vodećih VKV majstora i tehničara grafičke struke koji pokrivaju sve proizvodne faze ove firme. Upravljačkim i komercijalnim sektorom rukovodi 5-6 diplomiranih ekonomista i pravnika, te veći broj stručnjaka drugih profila sa srednjom i višom stručnom spremom.

To je današnja kadrovska osnova "Grina".

Mašine jesu važne, ali u ovom poslu ljudi čine sve.

Univerzalnost proizvodnog programa

Povećanje obima, te poboljšanje strukture i kvaliteta proizvodnje pratimo od početka osamdesetih, posebno od 1989.godine, nakon pomenutih kapitalnih ulaganja u poslovni prostor i opremu.

Ofset štampa čini osnovu proizvodnog programa "Grina". U strukturi proizvodnje dominiraju novine i časopisi, knjige i brošure, te višebojni i jednobojni obrasci i tiskanice. Preduzeće je zadržalo i proizvodnju ambalaže na bazi svih vrsta kartona, od luksuzne do transportne kutije (oko 20% kapaciteta firme).

Fizički obim proizvodnje 1980-1991.

NAZIV ARTIKLA	GODINE											
	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91
novine, časopisi, knjige i brošure	45	59	66	56	52	71	45	26	25	44	271	
Višebojne, jednobojne tiskanice i obrasci	259	333	385	331	313	242	353	429	489	539	784	
ostali štampani proizvodi	118	150	179	157	160	280	275	153	163	130	119	
Kartonska ambalaža								24	31	25	37	
UKUPNO:	422	542	630	544	525	593	673	631	708	738	1211	1229

Iako u espanziji, trgovina se i dalje tretirala kao sporedna djelatnost, sa težištem na robama komplementarnim proizvodnji ili u funkciji efikasnije naplate potraživanja. Polovinom 1990.godine otvara se moćno predstavništvo u Sarajevu, a 1991.godine, uz veleprodaju, formira se i malo-prodaja u Gračanici.

U strukturi dobiti ovog preduzeća trgovina je u predratnim godinama učestvovala sa 30%.

Dvije predratne godine, 1990. i 1991, bile su najuspješnije u istoriji ove firme. Fizički obim prerade papira premašio je 1.200 tona, a vrijednost proizvodnje u 1991. godini 7 miliona DM.

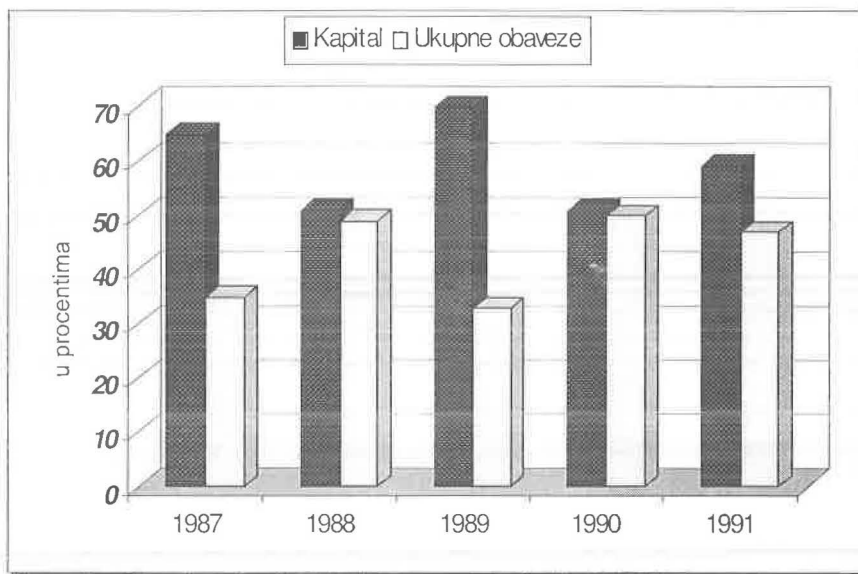
Odnos kapitala i obaveza firme bio je više nego povoljan, a obim raspoloživih sredstava upoređen sa tekućim obavezama takoreći optimalan.

Ništa bez tržišta

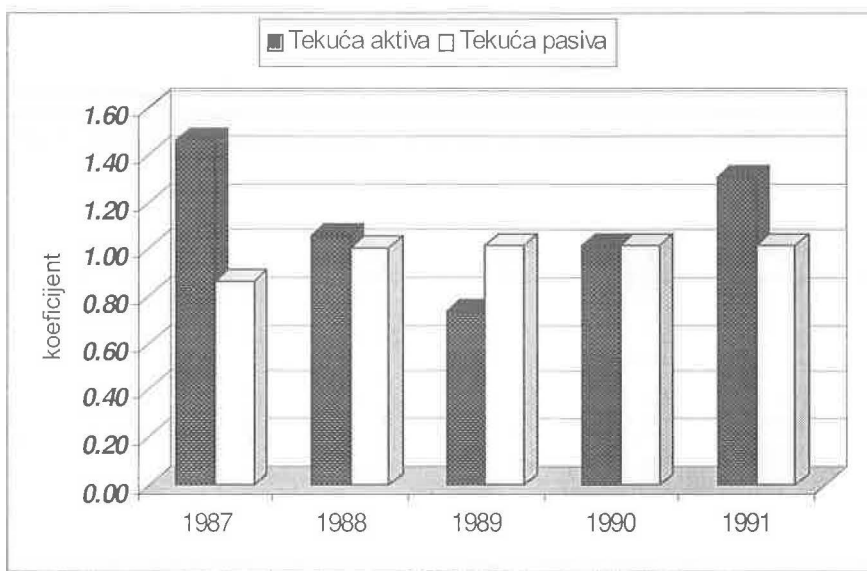
Još od svojih početaka ova firma suočavala se sa konkurencijom i vrlo rano osjetila dejstvo kakvog, takvog tržišta i tržišne utakmice. Zato je i bila prinuđena da stalno traži organizacione i tehnološke modele kako bi opstala na tržištu i preživjela mnogobrojne socijalističke privredne reforme i pretumbacije.

Do početka 80-tih godina 40% njenih kapaciteta radilo je za kupce do 80 km udaljenosti od Gračanice, uglavnom na području Tuzlanske regije (Tuzla, Živinice, Banovići, Lukavac, Srebrnik, Gradačac, Modriča, Zavidovići itd.), dok je oko 60% kapaciteta radilo za tadašnje moćne izdavačke kuće "Svjetlost" i "Zadrugar".

Sa ofset štampom, početkom osamdesetih, izvršena je ne samo tehnološka, već i tržišna preorijentacija firme. Prvo je "napadnut" cijeli tadašnji UPI sistem, koji već 1982. godine

Finansiranje: odnos kapitala i obaveza u periodu 1987-1991. g

Koeficijent tekuće likvidnosti, period 1987-1991., tekući koeficijent

apsorbujе više od 40% njene proizvodnje. Ozbiljniji prodor na tržište izvan BiH počeo je tržišnim osvajanjem Beograda, krajem 1984.godine, a potom i nekoliko značajnih kupaca u Vojvodini i Hrvatskoj (Čelarevo, "Banat" Vršac itd.).

Nikad se ovdje, međutim, ne zaboravljaju stari provjereni kupci.

U toku 1989. i 1990.godine "Grin" je već pokrивao oko 70% potreba prehrambene industrije BiH i proširio tržište od Vršca i Subotice na sjeveru do Mostara na jugu bivše Jugoslavije.

Univerzalnost proizvodnog programa, brzo prilagođavanje potrebama tržišta, kvalitet, prihvatljiva cijena i rokovi - to su osnovni elementi tržišne pozicije "Grina" i danas. Prati ti svakog kupca u svim njegovim zahtjevima - u cjelosti. To je poslovno geslo od kojeg se ne odstupa.

Ratni dani "Grinom" naštampani

U proljeće 1992.godine rat je i ovu firmu presjekao u izuzetno jakom razvojnem i organizacijskom zamahu.

Presjekao, ali nije uništio.

Naprotiv.

Ovdje se ni u najtežim ratnim uslovima nisu zaustavljale mašine. Radilo se za potrebe Armije, države i manjeg broja kupaca na slobodnim prostorima Tuzlanske i Zeničke regije - radilo se sa 10-15% predratnog kapaciteta i 1,5 miliona DM prosječne godišnje vrijednosti proizvodnje. Kontinuirano je radilo 67 radnika ili 43% od ukupnog broja zaposlenih. Štampano je oko 60 naslova sa tiražom od pola miliona primjeraka, što je bio svojevrsan rekord u BiH. Sve svoje ratne i radne obaveze za odbranu i

državu BiH "Grin" je do kraja izvršio, mnogo puta kao rekorder i primjer za ugled.

Prestižno priznanje najuspješnijeg privrednika TPK "Menadžer godine" u kategoriji mješovitih dioničkih društava, društvenih i državnih preduzeća za ratnu 1994. godinu zaslužen je ponio prvi čovjek "Grina" direktor Hajrudin Čudić.

Kao i mnoga druga preduzeća i "Grin" je pretrpio ogromne ratne štete na objektima, opremi i gotovim proizvodima - koje su procijenjene na blizu milion DM. Ali je uspio sačuvati kapacitete i predratnu tehnologiju, još u ratu je uveo računare i ostalu najsavremeniju prateću opremu, sačuvao je vlastite kadrove svih profila i izašao iz rata sa jasnom predodžbom - šta i kakao raditi u teškim i komplikovanim poslijeratnim uslovima.

Poslijeratni pogled u budućnost

Zato je prvi zvanični mirnodopski raport iz "Grina" krajem 1996. godine bio više nego optimističan. Vrijednost ostvarene proizvodnje 3 miliona DM, plan prebačen 100%, ponovo osvojeni stari, ali i mnogi novi kupci, tržište stabilizovano, radnici motivisani. Sa 450 tona prerađenog papira već tada "kucali su" na 40 do 50 % predratne proizvodnje. Bio je to uspjeh s kojim se mogla pohvaliti rijetko koja

firma slične biografije. Uspješno je, dakle, pregažena prva poslijeratna godina.

U 1997. godini nastavlja se trend mirnodopskog oporavka firme. Korišteno 67% instalisanih kapaciteta, porastao obim proizvodnje i broj kupaca.

A sve to sa 50% zaposlenih u odnosu na predratni broj. Nekad se to zvalo dobra produktivnost rada.

Nastavljena su ulaganja u dalju kompjuterizaciju tehničke pripreme, nabavljeno je još nekoliko savremenih mašina u štampi i doradi, osvojeno nekoliko većih i izuzetno kvalitetnih kupaca.

Nastavljena su ulaganja u dalju kompjuterizaciju tehničke opreme, nabavljeno je još nekoliko savremenih mašina u štampi i doradi, osvojeno nekoliko većih i izuzetno kvalitetnih kupaca.

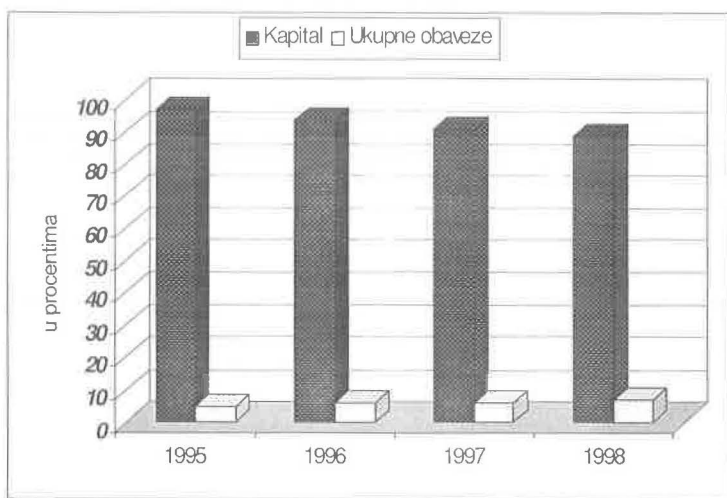
I 1998. godina, kada je "Grin" ušao u svoje punoljetstvo - 40 godina postojanja i neprekidnog rada, po svemu bila je uspješnija od prethodne dvije. A 1999. godina - po svemu sudeći, još bolja.

Upravo se završava veliki organizacioni posao - privatizacija preduzeća.

U tržišnom smislu, firma se orijentuje prema potrebama prehrambene industrije, okreće se potrošačima takozvanih viših serija, što je jeste strateški cilj preduzeća.

Naziv	1996	1997
Fizički obim proizvodnje (prerađenog papira u t)	450	581
Broj radnika na poslu	100	129
Broj kupaca	457	504

Finansiranje: odnos kapitala i obaveza u periodu 1995-1998.

Za ostvarenje tog cilja već postoje gotovi planovi tehničkog i kadrovskog osposobljavanja i -materijalne pretpostavke, naravno.

Nivo i struktura kapitala naspram obaveza firme, tekuća likvidnost i drugi parametri poslovanja, i pored otežanih uslova privređivanja, već su povoljniji u odnosu na predratno stanje.

ma nikad nije osjetila gorčinu poslovnog gubitka.

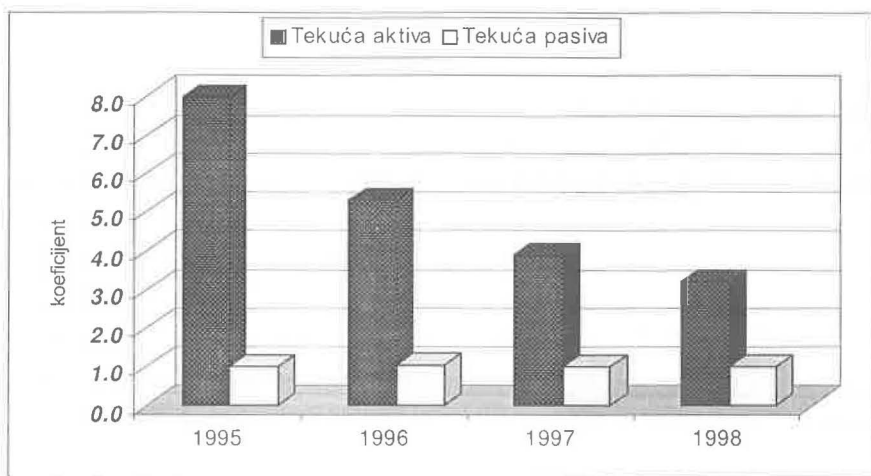
Punoljetstvo firme - prošlost i tradicija - za ponos. Pogled u budućnost - s optimizmom.

Jer, "Grin" već sada zna kuda ide i šta zapravo hoće.

Ima temelje.

"Grin" je jedno od rijetkih proizvodnih preduzeća danas koje je u cjelosti na tzv. samofinansiranju. Raspolože, dakle, vlastitim kapitalom za projektovani nivo proizvodnje.

Za 40 godina svog postojanja ova fir-

Koeficijent tekuće likvidnosti, period 1995-1998., tekući koeficijent